

мовленнєвої діяльності на користь формування часткових компетенцій, наприклад, продуктивних або рецептивних, в залежності від потреб.

Помітна тенденція до чіткого визначення мети навчання на кожному етапі іншомовної освіти. Це надає прозорості цілям, змісту та вимогам до освіти і створює умови для розробки єдиних, актуальних для всіх мов та різних освітніх сфер екзаменів. Дослідження курикулярних засад навчання іноземних мов в умовах багатомовності та спрямованості навчання на практичні потреби суб'єктів навчального процесу, конкретизація змісту навчання у відповідності до його мети є перспективним напрямком у педагогіці України і потребує подальшого вивчення.

Література

1. Bausch K.-R. Funktionen des Curriculums für das Lehren und Lernen fremder Sprachen / K.-R.Bausch, H.Christ, H.-J.Krumm Handbuch Fremdsprachenunterricht.- 5.Auflage.- Tübingen, Basel: A.Francke, 2007.- 656 S.- S.111-115.
2. Fachlexikon Deutsch als Fremd- und Zweitsprache / Barkowski H., Krumm H.-J. – Tübingen, Basel: A.Francke Verlag, 2010.- 370S.
3. Krumm H.-J. Lehr- und Lernziele / K.-R.Bausch, H.Christ, H.-J.Krumm Handbuch Fremdsprachenunterricht.- 5.Auflage.- Tübingen, Basel: A.Francke, 2007.- 656 S.- S.116-120.
4. Quetz J. Fremdsprachliches Curriculum / K.-R.Bausch, H.Christ, H.-J.Krumm Handbuch Fremdsprachenunterricht.- 5.Auflage.- Tübingen, Basel: A.Francke, 2007.- 656 S.- S.21-26.

С. Драновська

Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка

УДК: 373.51:94:"196/199" (477)

ВИВЧЕННЯ ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ (60 – ПОЧ. 90 РР. ХХ СТ.)

У статті проаналізовано необхідність використання та роль фактичного матеріалу у шкільному курсі історії України (60 – поч. 90 рр. ХХ ст.).

Ключові слова: фактичний матеріал, подія, явище, процес, шкільний курс історії України.

С. Драновская

Сумской государственной педагогический университет

им. А. С. Макаренко

ИЗУЧЕНИЕ ФАКТИЧЕСКОГО МАТЕРИАЛА В ШКОЛЬНОМ КУРСЕ ИСТОРИИ УКРАИНЫ (60 – НАЧ. 90 ГГ. ХХ В.)

В статье проанализировано необходимость использования и роль фактического материала в школьном курсе истории Украины (60 – нач. 90 гг. ХХ в.)

Ключевые слова: фактический материал, событие, явление, процесс, школьный курс истории Украины.

S. Dranovska

Sumy State Pedagogical University

THE STUDY OF THE FACTUAL MATERIAL IN A SCHOOL COURSE ON THE HISTORY OF UKRAINE (60 - 90 years of the XXth century)

The article analyzes the need for factual material in a school course on the history of Ukraine (60 - 90-th years of the twentieth century).

Keywords: factual material, event, phenomenon, process, school course of history Ukraine.

Постановка проблеми. Серед проблем пов'язаних із реалізацією змісту історичної освіти в загальноосвітніх навчальних закладах, великого значення набуває проблема використання фактичного матеріалу на уроках історії.

У процесі навчання учні засвоюють історичний матеріал, представлений двома основними компонентами: історичними фактами і теорією. Історичний факт, як один із основних компонентів процесу навчання, відіграє важливу роль в процесі формування знань, вмінь і навичок учнів. У процесі пізнання історії факти є цінними не тільки самі по собі, вони необхідні для виявлення і визначення історичних зв'язків для їх узагальнення і засвоєння у системі.

Мета статті – проаналізувати використання фактичного матеріалу в шкільному курсі історії України в другій половині ХХ ст.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Великої уваги використанню фактичного матеріалу на уроках історії надавали передові педагоги, методисти, історики другої половини ХХ ст. Важливі положення в цьому плані висунули методисти – О.О. Вагін, П.В. Гора, Н.Г. Дайрі, В.Г. Карцов, Ф.П. Коровкін, О.І. Стражев, О.І. Пометун. Вимоги та пропозиції до відбору фактів у навчанні історії розкривають – Л.Н. Боголюбов, В.К. Демиденко, М.А. Зінов'єв, П.С. Лейбенгруб, В.О. Пунський. Великою значення вивчення фактичного змісту в шкільному курсі історії України надавали у своїх роботах Н.І. Запорожець, М.М. Лисенко, О.М. Пометун, П.Л. Уховська.

Виклад основного матеріалу. В методичній літературі історичний факт трактують як дійсну невигадану подію; те що сталося, відбулося насправді. Історичний факт – це встановлене знання, що відповідає об'єктивній реальності і є матеріалом для певних висновків, доведень. Кожен історичний факт є неповторним, його не можна відтворити. У цьому специфіка історичного знання [7, с. 54].

З наукової точки зору, основу історичних знань учнів складають факти. На основі фактів учні дізнаються про роль праці у розвитку

суспільства, про діяльність народних мас, про класову боротьбу, про видатні пам'ятки матеріальної і духовної культури. З фактів формуються уявлення, поняття, конструюються ідеї, виводяться історичні закономірності.

Історичною наукою виявлено велику кількість фактів, визначені їх час і місце здійснення. Детальні факти минулого систематизовані у значні історичні події, явища і цілісні історичні процеси. В шкільній історичній науці розмежовують: факт-подія, факт-явище, факт-процес.

- Факт – подія – одинична, неповторна, оригінальна, жорстко локалізована в часі та просторі дійсність, де бере участь певне коло осіб. Наприклад, Берестейська унія 1596 р., створення Української Центральної Ради в 1917р.

- Факт – явище – фрагмент реальності з характерними ознаками, притаманними певному історичному періоду. Наприклад, виникнення українського козацтва, діяльність партизанського руху у вітчизняній війні.

- Факт – процес (послідовна зміна станів або явищ, яка відбувається закономірним порядком) – це сукупність явищ більш високого ступеню узагальненості. Наприклад, поява і розселення людей на території України, велике розселення народів тощо [7, с. 54 – 55].

Пояснюючи історичний факт як подію наведемо приклад вчителів Роменського району Сумської області. Вивчаючи тему «Велика Жовтнева революція» і «Громадянська війна» вчителі ознайомили учнів з фактами героїчної праці людей, боротьби проти беззладдя, за встановлення мирних відносин між народами. Крім того, навели приклади як на місцевому рівні проходив процес відбудови фабрик і заводів у місті після 1917 року [3, с. 19].

У цьому випадку, головним завданням шкільного викладання історії є розвиток здібностей і вмінь учнів поєднувати знання історичних фактів – подій із розумінням їх як ланок єдиного складного процесу, підпорядкованого історичній закономірності. З цієї точки зору засвоєння будь-якого історичного факту тільки тоді має навчально-пізнавальне значення, коли він розглядався в тісному зв'язку з іншими фактами (попередніми і наступними). Наприклад, при вивченні Полтавської битви, в першу чергу необхідно розглядати питання внутрішньої та зовнішньої політики Росії на початку XVIII ст. До таких фактів відносяться: перебудова армії та військової промисловості, значення та наслідки Полтавської битви для Північної війни. Крім того, Полтавська битва повинна розглядатися і в більш широкому розумінні – як одна із важливих сторінок національної військової історії нашої держави в ході Північної війни. В цьому випадку, вчитель виходить за рамки даного факту і охоплює ряд додаткових фактів вітчизняної історії. [8, с. 95-96].

Детально розглядаючи факт – явище, знаходимо підтвердження в архівних документах. Наприклад, вчитель історії Немирівської СШ Вінницької області Солейко, розповідаючи учням VIII класу про монгольські завоювання, не тільки широко показав героїчну боротьбу нашого народу з татаро-монгольськими загарбниками, а й розкрив прогресивну роль нашої держави в історії Європи періоду XIII – XVI ст., зазначаючи, що своєю героїчною боротьбою український народ разом з іншими народами Росії послабив татарські сили, сприйняв на себе головний удар, визволив народи Західної Європи від татаро-монгольського нападу [11, с. 118].

Підкреслюючи велике значення факту як історичного процесу, розглянемо наступне – вчитель історії херсонської СШ № 6 П.К Плахтій, розповідаючи учням про державу Київську Русь, як спільну історичну батьківщину російського, українського і білоруського народів, звернув увагу на те, що Київська держава була найважливішим етапом не тільки в історії України, й світової історії та культури. Київська Русь, відстоявши свою незалежність у боротьбі з численними зовнішніми ворогами, одночасно врятувала Візантію і Захід від навали кочовиків. У висновках по темі вчитель підкреслив, що наш народ вніс великий вклад у розвиток світової культури, в історію громадсько-політичної думки [10, с.144].

При цьому зв'язку зрозуміло, що для ефективного забезпечення розуміння учнями історичного процесу необхідно розкрити історичні поняття і закономірності на типових фактах, показати повторюваність явищ в історії різних країн з метою виявлення їх закономірності. Наприклад, вчителі історії Глухівського району Сумської області при проходженні програмового матеріалу вивчали не лише історичні факти, а й розкривали причини що породжують ці факти, особливості. У викладанні історії України вчителі розглядали історичні явища не ізольовано, а в процесі їх розвитку, в їх динаміці [3, с. 11].

В другій половині XX ст. при використанні історичного матеріалу на уроках більш чітко проходив процес відбору основних фактів, укрупнено окремі теми, щоб можна було детальніше і глибше вивчити найважливіші історичні події і процеси і, зокрема переконливо показати учням розвиток країни за порівняно великі періоди. Як показав досвід, розгляд економічного розвитку країни за невеликі періоди викликав багато труднощів і не забезпечував потрібних знань [6, с. 11]. Наприклад, учень житомирської СШ № 17, позитивно оцінив факт приєднання України до Росії 1654 р. Цей факт мав дійсно історичне значення для українського народу, тому що забезпечив допомогу більш сильнішої держави. В умовах того часу Україна могла бути поневоленою іноземними державами – Німеччиною, Польщею. Туреччиною. Будучи оточеною з усіх боків

сильними державами Україна не могла бути суверенною ні тоді, ні пізніше без допомоги Російської держави [9, с. 88].

У даному випадку можна стверджувати, що всі головні історичні події складаються із великої кількості окремих фактів – дій історичних осіб та типових дій рядових учасників подій і тому історичні факти мають такі ознаки:

1. Історичні факти пов'язані між собою і обумовлюють один одного, що в свою чергу, потребує розгляду кожного суспільного ладу в якому вони виникли і розвивалися;

2. В житті суспільства відбувається безперервний процес відмирання старого і розвиток нового, а це безпосередньо впливає на роль тих чи інших фактів;

3. В історичних фактах спостерігається перехід незначних кількісних змін до змін якісних, і цьому випадку якісні зміни наступають не поступово, а швидко, у вигляді революцій. Але такі швидкі зміни притаманні не всім фактам суспільного життя;

4. Історичним фактам властиво внутрішні протиріччя, боротьба між тим, що відмирає і народжується, що складає внутрішній зміст процесу розвитку

[5, с.6 – 7].

Порівнюючи діяльність вченого-історика та шкільного вчителя, можна стверджувати, що вчений-історик в своєму дослідженні звертає увагу на описання та пояснення фактів на основі встановлених ним доказів і висновків. На протигагу цьому, вчитель історії змальовує створену вченим-істориком загальну картину минулого життя перед учнями, а також окремі частини тієї чи іншої події з характерними ознаками суспільного устрою, закономірностями розвитку в певні періоди розвитку світових держав. Такий виклад містить установлені наукою конкретні факти з їх узагальненнями. Докази достовірності того чи іншого факту звичайно не мають місця в педагогічному викладі, так як спірні і незрозумілі науці питання не висвітлюються перед учнями [5, с. 101 – 102]. Виклад учителя повинен бути точним і конкретним. У своїй мові слід уникати пустих, беззмистовних фраз і боротися за те, щоб їх не було у мові учнів. Наприклад, становище робітників було дуже тяжким. Такого пояснення замало. Необхідно показати на конкретних фактах тяжке життя: робочий день 14 годин, сон 8 годин. Залишається дві години на їжу і дорогу. Заробіток складає 8 – 10 карбованців в місяць на сім'ю, а за куток домовласник бере 3 – 4 карбованці. Іноді учителеві досить вжити в розповіді 2- 3 яскравих факт, щоб розкрити суть події, її значення, закріпити характеристику цієї події в пам'яті учнів. Таких яскравих фактів

на уроці небагато. Вони цікаві, але вводяться не для цікавості, а для розв'язання певного завдання [1, с.55 – 56].

Процес засвоєння учнями фактичних знань не може бути ізольованим, відокремлений від їх осмислення, але і сам по собі він не являється простою передачею знань, при якій активним може бути тільки вчитель, а учень пасивно сприймає. Вивчаючи історичні події і явища, учні сприймають їх в конкретних, одиничних властивостях, і при цьому кожен раз по-різному ставляться до них. Щоб не загубитися в цьому розмаїтті історичних подій і фактів, щоб пізнати історичну дійсність в її об'єктивності, наше мислення повинно виконати складну роботу – встановити реальні зв'язки між явищами і подіями минулого. Ми розглядаємо ці зв'язки в різних відношеннях – вплив одного явища на інше (причинно-наслідкові зв'язки), розвиток одного явища (зародження, розквіт, занепад), відмінність випадкового факту від обов'язкового, другорядного від головного. Аналізуючи і узагальнюючи історичні факти, ми намагаємося розглянути їх у часі і у просторі, в їх діалектичному розвитку, це складає головну сутність викладання історії [8, с. 96].

Шкільна історична наука може охопити лише невелику долю установлених історичною наукою фактів. Вона повинна забезпечити фундамент фактів, який необхідно взяти за основу при розкритті історичного процесу в цілому. Відбір фактів в шкільних курсах історії повинен створювати систему фактів такої частоти, яка б забезпечувала можливість розкриття суттєвих зв'язків і відношень між ними: наступність, причинну обумовленість, наслідки, загальне та особливе, тобто те, що допомагало б пов'язати факти в цілісний історичний процес і усвідомити їх закономірності з такою глибиною, яка відповідала б віку учнів.

Крім того, в знаннях учнів існують істотні проблеми – частина з них слабо засвоїла фактичний матеріал з історії України, допускають зміщення подій і фактів, не вміють розкривати причинно-наслідкові зв'язки, виділяти головне від другорядного, робити узагальнення і давати правильну оцінку фактам [12, с. 31].

Проте засвоєння конкретних фактів – не самоціль. Оволодіння фактичним матеріалом – це необхідна, початкова стадія пізнання. А вищим ступенем історичного пізнання є засвоєння зв'язків між фактами і явищами, формування у школярів з доступною для них глибиною розуміння історичного процесу в цілому.

Висновок. Таким чином, підсумовуючи вищесказане, можна стверджувати, що в другій половині ХХ ст. в шкільному курсі історії України більш об'єктивно і чітко відібрано основні історичні факти, для детальнішого й глибшого вивчення важливих історичних подій і процесів.

Історичні факти мають не тільки освітнє, а й виховнє значення. Відібраний конкретний фактичний матеріал має бути посильним і доступним для учнів, має збагатити їх пам'ять знаннями, озброїти вміннями і навичками, сприяти піднесенню рівня їх розвитку й виховання.

В процесі вивчення історії недостатньо засвоїти лише факти. Фактичний матеріал без узагальнення знижує рівень розвитку дітей. Формування світогляду обов'язково включає вміння аналізувати суспільні явища, виявляти в них істотне, розкривати взаємозв'язки між ними, вміти самостійно робити висновки, виявляти своє ставлення до навколишньої дійсності.

Література

1. Вагін О. О. Підготовка вчителя до уроку історії у 8 – 10 класах середньої школи. / О. О. Вагін. К.: Радянська школа, 1955. – 79 с.
2. Держархів Сумської області (далі ДАСО), ф Р 6659, оп. 1, спр. 10. – 110 арк.
3. ДАСО, ф Р 7640, оп. 1, спр. 5. – 89 арк.
4. Держархів Харківської області, ф Р – 917, оп. 2, спр. 177. – 233 арк.
5. Зиновьев М. А. Очерки методики преподавания истории. / Под ред. С. Д. Сказкина. М.: Академия Педагогических наук РСФСР, 1955. – 183 с.
6. Лейбенгруб П. Дидактика уроку історії в середній школі. / П. Лейбенгруб. – К.: Радянська школа, 1968. – 185с.
7. Пометун О.І., Фрейман Г.О. Методика навчання історії в школі / О.І. Пометун, Г.О. Фрейман. – К.: Генсза, 2006. – 328 с.
8. Стражев А.И. Методика преподавания истории. / А.И. Стражев. – М.: Просвещение, 1964. – 287 с.
9. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі ЦДАВОВ), ф Р 166, оп. 15, спр. 516. – 247 арк.
10. ЦДАВОВ, ф Р 166, оп. 15, спр. 855.– 247 арк.
11. ЦДАВОВ, ф Р 166, оп. 15, спр. 1349.– 207 арк.
12. ЦДАВОВ, ф Р 166, оп.15, спр. 4535. – 79 арк.